

moeilijkheden rond de brt-informatie in de jaren 1970-75

adriaan verhulst

De nieuwsdiensten hebben een groot deel van mijn tijd als voorzitter van de Raad van Beheer (1969-1980 en 1984-1988) in beslag genomen, ondanks het feit dat het eigenlijke hoofd van de omroep - de directeur-generaal, thans administrateur-generaal - destijds door de Wetgever in het bijzonder met het toezicht over de nieuwsdiensten werd belast.

De verhouding tussen beide gezagsdragers in de BRT is hierdoor op dit gebied, zoals overigens ook op andere terreinen van de omroep, delicaat en vergt van beiden, ieder vanuit hun specifieke verantwoordelijkheid eerbied voor elkaars wettelijke bevoegdheden en grote zorgvuldigheid tegenover elkaar in de uitoefening ervan.

De hiernavolgende herinneringen, beperkt tot de jaren 1970-1975, mogen dit illustreren. Geenszins bedoeld als een geschiedenis van de BRT-informatie tijdens deze periode, beogen zij slechts vanuit de persoonlijke en subjectieve ervaring enkele incidenten rond de BRT-informatie in herinnering te brengen, die belangrijk kunnen zijn voor de latere geschiedschrijving. Behalve op het eigen geheugen berusten zij ook op interne bestuursdocumenten (1).

In meerdere opzichten vormen deze herinneringen tegelijk een getuigenis over ere-administrateur-generaal Paul Vandenbussche, aan wie de volgende bladzijden opgedragen zijn als blijk van vriendschap en waardering voor het grote aandeel dat hij heeft gehad in onze jarenlange verstandhouding en samenwerking ten bate van de BRT.

Tijdens de eerste jaren van mijn voorzitterschap kreeg ik van 1969 tot 1973 hoofdzakelijk te maken met incidenten die het gevolg waren van klachten van socialistische politici betreffende een gebrek aan objectiviteit van het BRT-nieuws. Nauwelijks zes maanden nadat ik op 11 juli 1969 in de BRT als voorzitter was geïnstalleerd - een periode tijdens dewelke ik al mijn aandacht had moeten wijden aan een oplossing voor de grote staking die de BRT-RTB in juli 1969 had getroffen - werd ik op 26 januari 1970 in de Raad van Beheer geconfronteerd met de weerslag van een uitspraak van de socialistische vakbondsleider Louis Major, minister van Tewerkstelling en Arbeid. Op 20 januari 1970, naar aanleiding van een mijnstaking in Limburg, was hij heftig tekeer gegaan tegen de BRT-journalisten Ceuleers en Lories. Hij weigerde hun een interview met als enige uitleg de uitroep: "Gij zijt fascistien!". Op 5 juni 1970 herhaalde Major voor de Vlaamse journalistenclub te Brussel zijn kritiek op de BRT in verband met haar verslaggeving over de staking. Ook dit incident werd in de Raad van Beheer van 8 juni 1970 uitvoerig besproken. Besloten werd dat de voorzitter om een onderhoud met minister Major zou verzoeken. Ik werd inderdaad enkele dagen later door minister Major ontvangen. Hij overhandigde me een lijst van onderdelen van berichten die hij als onjuistheden in de BRT-berichtgeving beschouwde. Vooral echter is me uit dit onderhoud bijgebleven dat de minister me de bronnen

aanwees van zijn informatie. Die bleken te bestaan uit talrijke telexen van B.O.B. en rijkswacht, die hij me toonde. Op 17 mei 1973 interpelleerde Major opnieuw in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, nu in verband met de BRT-berichtgeving over stakingen van Gentse en Antwerpse havenarbeiders. Zijn verwijt was weer dat de reporters van radio en televisie geen inlichtingen over het aantal manifestanten hadden gevraagd aan stadsbestuur, rijkswacht en vakbonden. Intussen had Wim Geldolf, socialistisch volksvertegenwoordiger, eveneens uit Antwerpen, zich doen gelden als de criticus bij uitstek van de BRT-berichtgeving en van de BRT-nieuwsdienst in het algemeen. Op 19 oktober 1972 interpelleerde hij in de Kamer de minister van Nederlandse Cultuur Van Mechelen over het probleem van de objectiviteit in de BRT-informatie. Hij maakte daarbij gebruik van interne stukken uit de BRT, iets waarvoor hij door de minister werd terecht gewezen. Geldolf had het voornamelijk over werkstukken die niet lang voordien door bepaalde journalisten waren voorgelegd aan de BRT-examenjury tot vaststelling van de beroepsbekwaamheid. Uit deze stukken was volgens de interpellant duidelijk gebleken dat bij sommige kandidaten afwijkende zienswijzen tot uiting waren gekomen, met name wat de objectiviteit van het nieuws betreft. Hij kloeg het feit aan dat deze kandidaten desondanks geslaagd waren.

In zijn antwoord stipte minister Van Mechelen terecht aan dat deze werkstukken een kritisch verslag waren dat aan de journalist gevraagd was over bepaalde aspecten van zijn beroepsbedrijvigheid. Aan de journalisten in kwestie was niet gevraagd een interpretatie te geven van de wettelijke objectiviteitsverplichting, maar een persoonlijke en kritische visie op de taak van de journalist. De minister wees er in dit verband op dat directeur-generaal Paul Vandebussche de aandacht van de Raad van Beheer zeer uitdrukkelijk had gevestigd op de inhoud van bepaalde werkstukken. De Raad van Beheer was echter volgens de minister terecht van oordeel dat de persoonlijke opvattingen van een journalist over zijn beroep niet per se een beletsel zijn voor het volbrengen van een opdracht in overeenstemming met de letter en de geest van de wet. Daarom, zo besloot de minister, heeft de Raad van Beheer de akte van beroepsbekwaamheid aan deze journalisten toegekend.

Hiermede werden aan de openbaarheid zekere spanningen prijsgegeven die er ten tijde van het examen tot vaststelling van de beroepsbekwaamheid inderdaad waren gerezen tussen directeur-generaal Paul Vandebussche en de Raad van Beheer, in het bijzonder tussen hem en mezelf. In de eerste plaats was Vandebussche gestoord door het feit dat de examencommissie tot vaststelling van de beroepsbekwaamheid gevormd werd door beheerders en door mij werd voorgezeten. Hij verweet ons met name dat we veel te laks optraden tegenover journalisten uit wier werkstukken bleek dat zij hun taak in de BRT-nieuwsdiensten eerder zagen als een soort zending, als een boodschap, dan als een strikte objectiviteitsopdracht. Ik was echter van mening, zoals ook de minister in zijn antwoord op de interpellatie van Geldolf, dat voor een beoordeling van hun objectiviteit de prestaties van deze journalisten in de nieuwsuitzendingen zelf moesten in aanmerking worden genomen, en niet hun examenwerkstuk dat met opzet een kritisch verslag moest zijn. Wel was ook ik getroffen door de toon van sommige dezer werkstukken en de mentaliteit die eruit sprak. Hoewel mij dit geen voldoende reden leek om journalisten die overigens hun bekwaamheid gedurende een aantal jaren reeds hadden bewezen en waarvan

sommigen zelfs prijzen in de wacht hadden gesleept, daarom deze akte van beroepsbekwaamheid te weigeren, is mij achteraf gebleken dat juist die journalisten die zich tijdens de betrokken examens op deze wijze hadden doen opmerken, in de toekomst nog vaak van de objectiviteitsregel zijn afgeweken, en herhaaldelijk tot besprekingen in de beheersorganen aanleiding hebben gegeven. Ik had trouwens het examen over de beroepsbekwaamheid van de journalisten niet afgewacht om te constateren dat er sedert de tweede helft van 1971 iets broeide in de nieuwsredacties. De inrichting van bedoelde examens was overigens één van de maatregelen die de beheersorganen hadden genomen om aan de malaise in de nieuwsdiensten een einde te stellen. De heersende malaise was zowel het gevolg van de druk van buitenuit op de BRT als van toestanden binnen de BRT.

De meest ophefmakende uiting ervan is het incident geweest dat aanleiding gaf tot een staking van de journalisten op 21 oktober 1971. Het hield verband met een interview van minister Van Mechelen in het televisiejournaal over de installatie van de Commissie Instructieve Omroep. De actie ging uit van een redactiesecretaris en drie journalisten, gesteund door de socialistische vakbond ACOD, die weigerden de journaals op de televisie van die bewuste dag, waarin het interview met Van Mechelen voorkwam, uit te zenden. Het was een ongehoord precedent, niet alleen uit hoofde van de betrokken journalisten, maar ook vanwege het feit dat een vakbond zijn steun gaf aan een actie die uitsluitend met de inhoud van het nieuws, dat geen syndicale bevoegdheid was, verband hield. De oorsprong van het incident moet gezocht worden binnen de BRT, omdat, zoals achteraf bleek, hoofdredacteur Dieudonné een statistiek had laten aanleggen over de verschijning van minister Van Mechelen op het tv-scherm sedert juli 1968, het begin van zijn ministeriële loopbaan. Toen minister Van Mechelen op 21 oktober 1971, in volle verkiezingsperiode, een interview over de installatie van de Commissie Instructieve Omroep gebruikte om, ook naar mijn oordeel, indirect aan verkiezingspropaganda te doen, liep de emmer over. De journalisten eisten, zij het om totaal andere redenen, de verwijdering van de directeur van de tv-nieuwsdienst, Lode Van Uytven, en van de hoofdredacteur van het tv-nieuws, Maurice Dieudonné, wier autoritair optreden zij bekritiseerden. Ze vroegen grotere inspraak in de werking van de nieuwsredacties en een algemene herstructurering van de radio- en televisie-informatie, evenals de aanstelling van een eigen bestuursdirecteur. Uit de beoordeling van deze actie en van de situatie in de nieuwsdiensten, die ik tijdens een interventie in de Vaste Commissie van 29 november 1971 gaf, blijkt dat ik de malaise ernstig nam. Ik was geneigd de journalisten - hoewel ze een fout hadden begaan die m.i. met een sanctie moest worden gestraft, hetgeen ook effectief is gebeurd - niettemin tegemoet te komen wegens het feit dat ze niet beschikten over een actiemiddel op hun specifiek deontologisch terrein. Ik was met name van oordeel dat naar middelen moest worden gezocht om de journalisten op deontologisch gebied een verhaalmogelijkheid te bieden, door bijvoorbeeld de instelling van een soort deontologische ereraad.

De idee van een dergelijke ereraad, die reeds in 1960 bij de parlementaire behandeling van de wet betreffende het statuut van de BRT-RTB ter sprake was gekomen, was sedertien levendig gebleven bij de journalisten. Ze werd echter met kracht verworpen door directeur-generaal Vandenbussche, die zich hier-

voor precies beriep op deze parlementaire bespreking, waarin de individuele verantwoordelijkheid van de directeur-generaal ten aanzien van het nieuws inderdaad ondubbelzinnig en op verzoek van onder meer minister Vermeylen was vastgelegd. Mijn voorstel tot instelling van een ereraad, naar aanleiding van het incident Van Mechelen, stuitte dan ook op de weerstand van de directeur-generaal. Tegen analoge voorstellen in de volgende jaren heeft Paul Vandebussche eveneens steeds afwijzend gereageerd. Hij had het in dit verband vaak over de collectieve onverantwoordelijkheid die op die wijze zou worden ingevoerd. Pas op 13 oktober 1984, tijdens een buitengewone vergadering van de Raad van Beheer, die ik kort na het begin van mijn tweede ambtsperiode als voorzitter had bijeengeroepen, heb ik door de Raad, ondanks de tegenstand van Vandebussche, het principe kunnen doen aanvaarden van de instelling van een "Adviescollege voor objectiviteit", waarvan de effectieve start pas in 1986 mogelijk zou worden.

Bij gebrek aan een oplossing in deze richting in 1971 heeft de Raad toen zijn toevlucht genomen tot een herstructurering van de nieuwsdiensten, waarin de organisatie van een grotere inspraak vanwege de journalisten werd voorzien. De besprekingen hierover traden echter pas einde 1973 in een beslissend stadium, in het kader van een algemene herstructurering van de radio- en televisiediensten. Deze hield met name de oprichting in van een bestuursdirectie Informatie, waarover zowel journalisten, vakbonden, directeur-generaal als Raad van Beheer het eens waren. Het probleem echter dat toen de grootste moeilijkheden en de langste besprekingen heeft uitgelokt, was de oprichting van verschillende hoofdredacties met meerdere hoofdredacteuren. Enerzijds beantwoordde dit plan aan een wens van de directeur-generaal om tegenover een grotere inspraak van de journalisten een grotere controle van de hiërarchie te waarborgen. Anderzijds ontkwamen de beheersorganen niet aan de beproefde stelregel dat tussen de hoofdredacteuren een zeker politiek evenwicht moest in acht genomen worden. In dit laatste opzicht moest rekening worden gehouden met het feit dat de hogere hiërarchie van de nieuwsdiensten, met name de nieuw benoemde bestuursdirecteur Karel Hemmerechts en directeur-generaal Vandebussche, tot dezelfde strekking behoorden. De besprekingen hierover hebben niet alleen het hele jaar 1974 geduurd, maar nog tot midden 1975, en hebben op zeker ogenblik zelfs tot een journalistenstaking tegen de voorgestelde benoemingen tot hoofdredacteur geleid. In de zomer van 1975 tenslotte is druk onderhandeld over de inspraakprocedure in de redactievergaderingen, hoofdzakelijk de directeur-generaal enerzijds, die op het standpunt van de individuele verantwoordelijkheid van de hiërarchische meerderen stond, en anderzijds de journalisten, die op de collectieve verantwoordelijkheid van redactievergaderingen bleven aandringen.

Het nieuwe systeem heeft vanaf de herfst 1975 gedurende enkele jaren min of meer behoorlijk gewerkt, zodat grote incidenten in en rond de BRT-nieuwsdienst tot 1978 zijn uitgebleven. Meteen verstilde ook de kritiek van politieke zijde, met name vanwege de BSP, die in de jaren 1970-'73 zo sterk was geweest, zonder dat de BSP er evenwel in is geslaagd haar doel te bereiken dat erin bestond binnen de BRT-nieuwsdiensten eveneens zekere machtsposities te veroveren. Slechts de benoeming van Lucien Boussé tot hoofdredacteur van het tv-journaal zou als zodanig beschouwd kunnen worden, ware het niet dat in de loop der

jaren, tot aan zijn pensioen eind 1987, Lucien Boussé, hoewel overtuigd socialist, zich steeds zeer onafhankelijk heeft opgesteld.

Men kan zich tot besluit de vraag stellen wat de oorzaak was van het ongenoegen van een aantal BSP-politici in de jaren 1970 tot 1973 ten aanzien van de nieuwsdiensten van de BRT. Ons inziens kwam dit ongenoegen voort uit het gevoel van onmacht dat steeds en overal, hier en in het buitenland, politici van alle strekkingen t.o.v. de media bekruipt. Dit ongenoegen kan even groot zijn wanneer de betrokken partij in de oppositie zit, als wanneer ze deel uitmaakt van de regering. Dit laatste was voor de socialisten in de jaren 1970 tot 1973 het geval. Het meest brutaal en onverbloemd werd dit gevoel van onmacht tot uiting gebracht in 1972 door de voorzitter van de Kamer Achilles Van Acker. De socialist Wim Geldolf had eens te meer in de Kamer op 1 juni 1972 de objectiviteit van de BRT-berichtgeving in twijfel getrokken, toen hij met name journalist Jef Coeck een pro-Arabische ingesteldheid verweet, die duidelijk zou zijn gebleken in een Aktueel-bijdrage die op 31 mei 1972 was uitgezonden in verband met de terreuraanslag op de luchthaven van Tel-Aviv door het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina. Wim Geldolf noemde de Aktueel-bijdrage van Coeck niet alleen een verantwoording van de terreur te Tel-Aviv, maar zelfs propaganda voor de terreurdaad. Kamervoorzitter Van Acker sloot zich op een voor een Kamervoorzitter ongebruikelijke wijze bij de stelling van Geldolf aan, en verklaarde dat er gevallen waren waarin de tekst van een nieuwsbericht aan de minister moest kunnen worden voorgelegd. In *Le Soir* van 3 juni 1972 lichtte Van Acker deze stelling nog nader toe. Hij sprak zijn ongenoegen erover uit dat de voogdijministers van de omroep geen vat hadden op de berichtgeving van BRT en RTB, terwijl er, zo verklaarde hij, wel censuur is van BRT en RTB op de verklaringen van politici. Merkwaardig genoeg vonden bepaalde kranten, zoals *Het Volk* van 5 juni 1971, dat Van Acker niet helemaal ongelijk had. Deze krant stak zelfs een vermanende vinger uit naar de leden van de Raad van Beheer, de directie en de hoofdredacteurs, die volgens haar maar lieten begaan, hoewel de omroep een monopoliepositie had. De Raad van Beheer van de BRT ging echter achter Jef Coeck staan en bevestigde de objectiviteit van diens berichtgeving. Verder gaf hij uiting aan zijn verontrusting over de stelling van Van Acker dat aan de uitvoerende macht het voorafgaandelijk toezicht over de nieuwsdiensten van de BRT zou moeten worden toevertrouwd, hetgeen door de omroepwet van 1960 uitdrukkelijk was verworpen.

De herstructurering die in de nieuwsdiensten van de BRT in 1974-1975 werd doorgevoerd, is in hoofde van de Raad van Beheer een poging geweest om een structureel antwoord te verschaffen op de klachten uit de politieke wereld over de BRT-berichtgeving. Dergelijke klachten zijn een fenomeen waar iedere omroep mee moet leven, waar ter wereld, maar tegenover dewelke de BRT onvoldoende verweermiddelen in stelling kan brengen, zoals onder meer een onafhankelijke instantie van deskundigen, een ereraad, adviescollege voor objectiviteit, of hoe men ze ook wil noemen, een instantie die de betrokken klachten onbevooroordeeld, onpartijdig en met deskundigheid kan onderzoeken.

NOTEN

- (1) Deze herinneringen vormen een onderdeel en als zodanig een vóór-publicatie uit de gedenkschriften die ik eerlang hoop uit te geven over mijn jeugd- en studentenjaren, mijn rol in de Vlaamse Beweging en mijn voorzitterschap van de BRT.